

Magdalena Byczkowska

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstw

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 34, 265-272

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MAGDALENA BYCZKOWSKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wielkopolskim

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W FUNKCJONOWANIU MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Wprowadzenie

Dynamiczny wzrost wielkości międzynarodowych przepływów kapitału, który obserwuje się w gospodarce światowej począwszy od lat 80. XX wieku jest rezultatem zmian, jakie nastąpiły w tym okresie w dwóch sferach: regulacyjnej i technologicznej. Po pierwsze, rządy wielu krajów zniosły bądź w znacznym stopniu ograniczyły kontrolę napływu i odpływu kapitału za granicę. Po drugie, rozwój technologii teleinformatycznych umożliwił wykorzystanie potencjału, jaki niesie liberalizacja międzynarodowego transferu kapitału. Po trzecie, w odpowiedzi na zmiany w sferze regulacyjnej i technologicznej pojawiły się nowe instrumenty finansowe, co ułatwiło inwestorom zarządzanie aktywami i wykorzystanie różnic między krajami w odniesieniu do ryzyka i zysku inwestycji. W rezultacie tych wszystkich procesów nastąpił szybki wzrost inwestycji zagranicznych.

Pomimo licznych kontrowersji, związanych z napływem inwestycji zagranicznych do Polski, jednym z celów strategicznych procesu transformacji stało się odrobienie dystansu do krajów rozwiniętych oraz podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw. W początkowym okresie transformacji gospodarki polskiej wiele firm było w podobnej, na ogół złej sytuacji. W zderzeniu z tworzącą się gospodarką rynkową w ciągu bardzo krótkiego czasu uwidoczniły się błędy w zarządzaniu oraz ogromna nieefektywność całego minionego okresu. Przedsiębiorstwa najczęściej źle zarządzane, posiadające przestarzały park maszynowy i technologie, produkujące produkty niskiej jakości, nieposiadające strategii rozwoju, często zadłużone lub dotowane nie miały szansy na przetrwanie w nowych warunkach bez gruntownej restrukturyzacji. W tej sytuacji usilnie poszukiwały dobrych inwestorów. Nadzieje na przetrwanie i rozwój wiązano między innymi z kapitałem zagranicznym. Przedsiębiorstwo, któremu udało się znaleźć zagranicznego inwestora, powszechnie uważano za uratowane¹.

---

¹ W. Polak, *Rola inwestycji zagranicznych w rozwoju polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Przedsiębiorstwo na przełomie wieków*, UMK, Toruń 2001, s. 169.

W dobie dzisiejszej gospodarki coraz większą rolę odgrywa zagraniczny kapitał inwestycyjny, napływający do naszego kraju głównie za sprawą funkcjonujących w Polsce podmiotów (spółek) z udziałem kapitału zagranicznego. Rosnące zasoby tego kapitału i wysoka aktywność gospodarcza spółek z kapitałem zagranicznym zapewniają im coraz silniejszą pozycję w polskiej gospodarce. Powstaje jednak kwestia bliższego rozpoznania: w jakich dziedzinach i obszarach oraz w jakiej skali bezpośrednio inwestycje zagraniczne wpływają na działanie polskich firm. Próbę odpowiedzi na to pytanie podjęto w niniejszym opracowaniu, którego celem było – zgodnie z jego tytułem – ocena roli kapitału zagranicznego w funkcjonowaniu sektora MSP.

Charakterystyka bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

Aspekty teoretyczne inwestycji zagranicznych

Inwestycje to przedsięwzięcia, których istotą jest teraźniejsze wyrzeczenie dla przyszłej korzyści. Teraźniejszość jest względnie pewna, podczas gdy przyszłość jest niewiadomą. Z tego powodu inwestycje są poświęceniem pewnego dla niepewnej przyszłości². Przedsiębiorcy dążąc do maksymalizacji zysku inwestują za granicą w warunkach bardziej sprzyjających, ale nie do końca pewnych. Przyjmując za podstawowe kryterium cel inwestowania, można w uproszczeniu przyjąć, że podmioty zagraniczne mogą dokonywać w Polsce inwestycji w trzech kategoriach: inwestycji bezpośrednich, inwestycji portfelowych³ i nabywania nieruchomości.

Ewolucja w poszerzaniu istoty zagranicznych inwestycji bezpośrednich znalazła swoje odbicie w literaturze ekonomicznej przedmiotu. Większość prezentowanych w niej definicji zagranicznych inwestycji bezpośrednich można podzielić na dwie grupy: jako *zjawisko finansowe* i jako *zjawisko realne*. Przykładem czysto realnego ujęcia bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest ujęcie ich z pionowym lub poziomym rozszerzeniem przedsiębiorstwa poza granicę macierzystego kraju. Jednak podejście to jest bardzo zawężone i często ujęte jest z transnarodową korporacją⁴. W ujęciu finansowym zaś, BIZ definiowane są jako: forma międzynarodowego przepływu kapitału, zewnętrzne źródło finansowania gospodarki, źródło finansowania transnarodowych korporacji czy lokata kapitału.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowią bardzo atrakcyjną formę zewnętrznego finansowania, nie tylko dlatego, że dostarczają kapitału, ale także dlatego, że nie powodują one wzrostu zagranicznego zadłużenia. Ponadto taka forma finansowania pociąga za sobą odpływ dewiz w postaci zysku i dywidend tylko wówczas, gdy powstałe w wyniku

² W. Karaszewski: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Toruń 2004, s. 18.

³ Ich podstawowym celem jest realizacja zysków w obrocie głównie papierami wartościowymi i różnymi instrumentami pochodnymi na rynkach finansowych/kapitałowych. Przedmiotem artykułu są bezpośrednio inwestycje zagraniczne, nie są nimi natomiast inwestycje portfelowe.

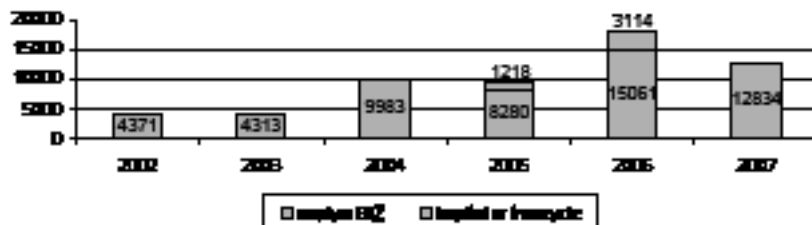
⁴ Ch. Kindleberger, *American Business Abroad, Six Lectures on direct investment*, Nev Heaven 1969, s. 1.

niej inwestycje są dochodowe. W przypadku korzystania z zagranicznej pożyczki musi być ona spłacona nawet wtedy, gdy wykorzystano ją na nierentowne inwestycje. Dodatkowo, finansowanie za pomocą bezpośrednich inwestycji zagranicznych oznacza także podział ryzyka między inwestora a kraj lokaty, gdy w przypadku korzystania z zagranicznej pożyczki całe ryzyko ponosi pożyczkobiorca⁵.

Autorka artykułu za bezpośrednie inwestycje zagraniczne przyjęła inwestycje podejmowane przez podmioty gospodarcze danego kraju (indywidualnych przedsiębiorców, prywatne albo państwowe firmy, rządy, grupy prywatnych lub publicznych przedsiębiorstw) w celu uzyskania trwałego wpływu na działalność przedsiębiorstwa w innym kraju bądź utworzenie od podstaw nowego przedsiębiorstwa za granicą.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski

Według wstępnych danych NBP, w pierwszych czterech miesiącach 2008 roku napłynęło do Polski 4750 mln € w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), a w 2007 roku – 12 834 mln €. Łączna kwota BIZ nie uwzględnia kapitału w tranzycie⁶, którego wartość NBP opublikuje dopiero w czerwcu. Wartość BIZ jaka napłynęła do Polski w roku 2006 wyniosła 15 061 mln €, z czego 3114 mln € stanowił kapitał w tranzycie. Po skorygowaniu wartości BIZ o kapitał w tranzycie, napływ kapitału do Polski w 2006 roku wyniósł 11 947 mln €. Odpowiednio, w roku 2005 było to 7062 mln € (wykres 1).

Wykres 1. Napływ BIZ do Polski w latach 2002–2007 w mln €

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

⁵ K. Przybylska, *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomicznej*, Kraków 2001, s. 14.

⁶ Termin ten oznacza środki zagraniczne powiększające kapitały własne podmiotów zagranicznych działających w Polsce, które następnie są inwestowane przez te firmy w tworzonych za granicą spółkach lub oddziałach.

W 2007 roku głównym składnikiem napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich były reinwestowane zyski⁷, których udział wyniósł 41,5%. Ich wartość w roku 2007 wzrosła w porównaniu do poprzedniego roku o 22,3%. Dowodzi to, iż kondycja finansowa zagranicznych firm działających w Polsce jest bardzo dobra i osiągają one dobre wyniki ekonomiczne.

Z kwoty 12 834 mln €, stanowiącej napływ kapitału zagranicznego w 2007 roku największej środków zostało ulokowanych w podmiotach prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego, obsługi nieruchomości, informatyki, nauki, wynajmu maszyn, pośrednictwa finansowego oraz handlu i napraw (tab. 1).

Tabela 1

Struktura napływu BIZ do Polski w latach 2004–2007 w mln €

Rok	Akcje udziały	Reinwestowane zyski	Kredyty inwestorów	Ogółem napływ kapitału	Kapitał w tranzycie	Napływ netto BIZ Polski
2004	5841	5085	-943	9983	x	9983
2005	3555	2709	2016	8280	1218	7062
2006	5632	4358	5071	15 061	3114	11 947
2007	3859	5330	3645	12 834	x	12 834

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

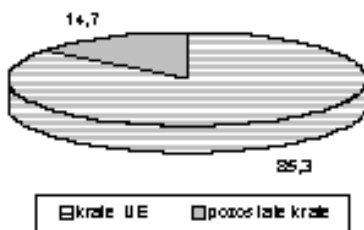
Według szacunków NBP w 2007 roku największymi inwestorami były kraje Unii Europejskiej, skąd pochodziło 85,3% ogólnej kwoty BIZ, w tym największej z Francji, Niemiec, Austrii, Włoch oraz Szwecji. Największymi inwestorami spoza Unii Europejskiej były Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Antyle Holenderskie, Korea Południowa i Japonii (wykres 2).

Najczęściej BIZ trafiały do: przetwórstwa przemysłowego, obsługi nieruchomości, informatyki, nauki, wynajmu maszyn i urządzeń i usług związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, pośrednictwa finansowego oraz transportu, gospodarki magazynowej i łączności. Strukturę napływu BIZ zaprezentowano na wykresie 3.

W porównaniu z innymi krajami, z którymi Polska konkuruje o pozyskanie BIZ, do Polski napłynęło w 2007 roku największej kapitału. Według wstępnych danych do Polski napłynęła kwota 12 834 mln €, podczas gdy do: Czech – 6673,7 mln €, Bułgarii – 6108,9

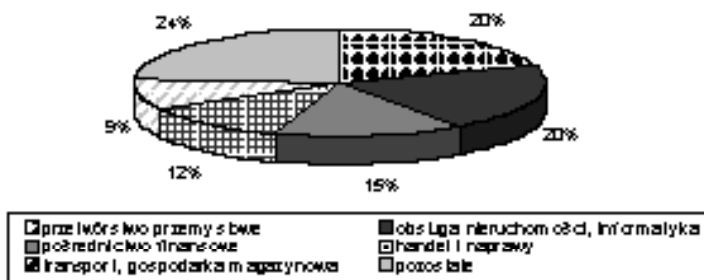
⁷ Reinwestowane zyski wylicza się wyłącznie w przypadku inwestycji bezpośrednich. Nie dotyczą one i. portfelowych. Zgodnie z zasadami sporządzania bilansu płatniczego zyski te są traktowane tak jakby zostały wypłacone inwestorowi i dopiero potem ponownie przez niego zainwestowane. Wynika to z faktu, że inwestor posiada znaczną część przedsiębiorstwa (co najmniej 10%) i ma wpływ na decyzję o pozostawieniu w nim zysku.

mln €, Węgier – 4049,0 mln €. Jednak w przeliczeniu wielkości BIZ na jednego mieszkańca ww. kraje prezentują się zdecydowanie lepiej niż Polska. W Polsce wartość BIZ na jednego mieszkańca wyniosła 337 €, podczas gdy w: Czechach – 652 €, Bułgarii – 789 € a na Węgrzech – 401 €.

Wykres 2. Struktura geograficzna napływu BIZ do Polski w 2007 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Wykres 3. Struktura napływu BIZ do Polski w 2007 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w działalności przedsiębiorstw

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne, oprócz transferu kapitału finansowego, mogą **transferować wiedzę i kapitał fizyczny (rzeczowy) w postaci maszyn i urządzeń**. Są one uznawane za jeden z bardziej efektywnych i szybkich kanałów **transferu technologii, know-how i umiejętności menedżerskich**. Jednym z podstawowych elementów wpływu inwestycji zagranicznych na rozwój polskich przedsiębiorstw jest transfer technologii. Bar-

dzo duża część prac badawczo-rozwojowych, prowadzonych na potrzeby przemysłu oraz innowacji w nowoczesnych dziedzinach, dokonywana jest przez korporacje transnarodowe.

Z transferem technologii łączą się zjawiska ważne dla rozwoju przedsiębiorstw, do których zaliczyć należy⁸: **transfer umiejętności** (migracja personelu naukowo-technicznego, szkolenia pracowników), **pobudzanie rozwoju i wdrażanie nowych technologii** (np. przez współpracę laboratoriów badawczo-rozwojowych filii firm zagranicznych z laboratoriami krajów goszczących, tworzenie aliansów strategicznych), **transfer technologii w postaci importowanych dóbr produkcyjnych do filii przedsiębiorstw transnarodowych, dyfuzje technologii** do innych dziedzin gospodarki, np. w wyniku efektu uczenia się i efektu demonstracyjnego, uświadamiającego firmom lokalnym możliwości w zakresie stosowania nowych technologii i procesów produkcji (tzw. technologiczne efekty zewnętrzne). Oprócz technologicznych efektów zewnętrznych opartych na bezpośrednich współzależnościach między podmiotami ekonomicznymi, mają miejsce również efekty pojawiające się w wyniku współzależności dokonujących się przez mechanizm rynkowy – tzw. **pieniężne efekty zewnętrzne**. Efekty te występują, kiedy rozwój pewnych dziedzin przemysłu, np. produkujących dobra konsumpcyjne, jest transmitowany do innych dziedzin za pomocą rosnącej siły nabywczej i oszczędności konsumentów (horyzontalne efekty zewnętrzne) oraz kiedy ekspansja jednego przemysłu oddziałuje na zyskowność innych przemysłów (wertykalne efekty zewnętrzne). Bardziej szczegółowa specyfikacja sytuacji, w których mogą ujawnić się pieniądze korzyści zewnętrzne jest następująca:

- inwestycje w przemyśle A powodują potaniecie produktów tego przemysłu; jeżeli są one wykorzystywane jako czynnik produkcji w przemyśle B, to ten ostatni odniesie korzyści w postaci wzrostu zysków,
- ekspansja przemysłu A może generować zyski w sektorze, który wytwarza czynniki produkcji używane w przemyśle A,
- ekspansja przemysłu A może prowadzić do wzrostu zysków w przemyśle, którego produkt jest komplementarny w użytkowaniu w stosunku do produktu przemysłu A,
- ekspansja przemysłu A może prowadzić do wzrostu zysków w przemyśle, którego produkt stanowi substytut czynników produkcji stosowanych w przemyśle A,

---

⁸ Por. *Transnational corporations in world development. Trends and prospects*, United Nations Centre on Transnational Corporations, New York 1988, s. 180.

- rozwój przemysłu A powoduje wzrost zysków w przemyśle wytwarzającym dobra konsumowane przez osoby, których dochody rosną na skutek rozwoju przemysłu A⁹.

Z napływem kapitału zagranicznego mogą się wiązać również korzyści w zakresie *zarządzania i organizacji*. Wynikają one przede wszystkim z posiadania przez firmy ponadnarodowe lepszych umiejętności w zakresie doboru, szkolenia i motywowania do pracy załogi przedsiębiorstwa, szerszego rozumienia celu firmy, jakim jest maksymalizacja zysku oraz z kładzenia większego nacisku na marketing i zwiększenie sprzedaży. Korzyści te mogą występować w postaci bezpośredniej, tj. wzrostu produktywności czynników wytwórczych, niższych cen wyrobów, wyższych zarobków i dochodów podatkowych oraz w postaci pośredniej, jako efekt uczenia się firm działających na danym rynku (np. ulepszenie systemu zarządzania przez kontakty z dostawcami i odbiorcami, przejmowanie wzorców w tym zakresie w wyniku mobilności kadry kierowniczej). Korporacje transnarodowe wywierają również wpływ na strukturę wielkości w kraju goszczącym. Przeciętna wielkość filii firmy zagranicznej, mierzona wielkością zatrudnienia¹⁰ i sprzedaży, jest znacznie większa niż firm krajowych. Jest to konsekwencją osiągniętych korzyści skali. Przedsiębiorstwa zagraniczne mogą również wywierać **jakościowy wpływ na zatrudnienie przedsiębiorstwa**, tj. na kwalifikacje i strukturę zatrudnienia. Wpływ ten może przebiegać jednak w dwóch kierunkach. W pierwszym przypadku stosowanie nowych technik i metod wytwarzania może sprzyjać podnoszeniu kwalifikacji, zaś w drugim inwestor zagraniczny, zainteresowany poszukiwaniem najdogodniejszych sposobów wzrostu rentowności i szybkim dostosowaniem się do lokalnych warunków, może zdecydować się na stosowanie prostych technik, które nie wymagają wysoko kwalifikowanej pracy. Generalnie jednak poziom kwalifikacji pracowników zatrudnianych w filiach zagranicznych jest wyższy niż w przypadku przedsiębiorstw lokalnych. Poza stosowaniem bardziej zaawansowanych technik wytwarzania jest to konsekwencją systemu kształcenia pracowników wewnątrz firmy oraz aktywnej polityki w zakresie przyciągania wysoko wykwalifikowanej kadry z firm lokalnych.

Wśród firm ponadnarodowych istnieje tendencja do zatrudniania proporcjonalnie większej liczby wysoko wykwalifikowanych pracowników niż w przypadku jedno-

---

⁹ J. Witkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowowschodniej. Próba interpretacji na gruncie teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych i teorii integracji*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996, s. 163–164. Występowanie pisywanych powiązań między firmami krajowymi a korporacjami oraz efektów zewnętrznych J.H. Dunning nazwał *spill-over effects*, co można przetłumaczyć jako „efekt przenikania” – por. J.H. Dunning, *Multinational enterprises and global economy*, Addison Wesley Pub. Comp. 1995, s. 445–472.

¹⁰ Wielkość zatrudnienia zależy w dużym stopniu od rodzaju inwestycji i wprowadzanych technologii. Inwestycje typu greenfield wiążą się np. z tworzeniem dodatkowych miejsc pracy, ale ich liczba zależy od stosowanych w przedsiębiorstwie technologii, tzn. czy są to technologie pracochłonne, czy też kapitałochłonne, generujące relatywnie mniejszy popyt na pracę.

wych przedsiębiorstw, będących ich odpowiednikami¹¹. Ponadto w wielu krajach goszczących kapitał zagraniczny zaobserwowano również, że towary wytwarzane i sprzedawane przez przedsiębiorstwa ponadnarodowe cechują się większym udziałem wartości dodanej niż towary firm lokalnych. Firmy z udziałem kapitału zagranicznego mogą również **ułatwić proces dostosowań polskich przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce światowej**. W końcu wejście na rynek korporacji zagranicznych może wpływać na zmianę stopnia koncentracji produkcji. W tej dziedzinie istnieją dwie sprzeczne hipotezy. Zgodnie z pierwszą – korporacje mogą zwiększyć konkurencję i zmniejszyć stopień koncentracji produkcji, zaś zgodnie z drugą – dzięki posiadaniu unikalnych przewag własnościowych mogą tworzyć bariery dla potencjalnych konkurentów lub też przez swoją agresywną politykę wypierać już działające na rynku firmy i w następstwie tego zwiększyć stopień koncentracji¹².

Zakończenie

Ujawnienie się w przedsiębiorstwach efektów wymienionych powyżej uzależniona jest w dużej mierze od skali i struktury bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz od postępu w zakresie transformacji systemowej. Spełnienie tego drugiego warunku zadecyduje, na ile dotychczasowe środowisko gospodarcze będzie przekształcone w kierunku promocji zachowań rynkowych i w jakim stopniu miejscowe firmy zostaną zachęczone przez warunki gospodarowania do podejmowania wysiłku przyswajania nowych technologii oraz nowych metod zarządzania i organizacji, a także adaptowania ich do własnych potrzeb.

DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN SMALL AND MIDDLE-SIZED ENTERPRISES

Summary

Direct foreign investment is one of the most important part of cash flow specially for economic evolving countries. It is essential for economic development and comparative improvement. Direct foreign investment is connected with technology and methods of management transfer. It also leads organization development. Investment influences industrial and employment structure and improves corporation's potential. Such investment made by international corporations aim to take over the control on the company activity, what is the focus of the working paper.

¹¹ S. Luc, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a przekształcenia strukturalne w przemyśle polskim*, Monografie i Opracowania. Zeszyt 475, SGH, Warszawa 2000, s. 26–29.

¹² Por. *ibidem*, s. 30.